

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
 Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
 Socken: Hallingsberg. Berättat av:
 Uppteckningsår: 1941. Född år

6 tr. figlbok

SEKTION I. SOCIALA FÖRHÅLLANDEN OCH BOSTADSVANOR.

Uppteckningen rör: 1) Bruket av särskild sommarstuga.	Sid. 1.
2) Högtidseldar.	" 2.
3) Byföreståndare.	" 3.
4) Mindervärdigt arbete.	" 4.
5) Arbetsbyte.	" 5.

I:
 nr. 2.
 nr. 12.
 nr. 13.
 nr. 15.
 nr. 16.

SEKTION II. BYGGNADSKULTUR.

Uppteckningen rör: 1) Kölnor samt beredning av malt och dricka.	" 7.
---	------

III:
 nr. 44.

M. 7734 : 1.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson, Sid. 1.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarstrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av:
Uppteckningsår: 1941. Född år i

Sektion I. SOCIALA FÖRHÅLLANDEN OCH BOSTADSVANOR.

Stn. I:2.

Svar å frågelista nr 2. Ämne: Bruket av särskild sommarstuga.

Svaret avser främst Hallingebergs socken.

Någon särskild sommarstuga i egentlig mening torde ej ha varit vanligt i trakten. Vid mera välordnade gårdar har funnits s.k. brygghus, men dessa ha nyttjats blott vid byk och slakt. Matlagning har skett i sådana husblott i undantagsfall.

I slutet av 1800-talet har upptecknaren funnit, att det var sed, att köken på sina håll stundom nyttjades för matlagning blott under sommaren. På vintern lagades maten i dagligstugans stora, öppna spis och köket nyttjades denna årstid blott vid bak, slakt och byk. Hos gamla konservativa och ensligt boende levde seden i undantagsfall kvar till för ett tjugotal år sedan.

Exc. ibid.

No. 7734:2.

Landskap: Småland.

Upptecknat av: Gustaf Carlsson,

Sid. 2.

Härad: Södra Tjust.

Adress: Stormandebo, Ankarörum.

Socken: Hallingeberg.

Berättat av:

Uppteckningsår: 1941.

Född år i

Svar å frågelistan nr 12. Högtidseldar.

ctn. I:12.

Det har varit vanligt i bygden att det tänts eldar valborgsmässoafton. I allmänhet var det ungdomen som stod för detta nöje. Ris och lämpligt brännbart material släpades ihop på ett berg eller skans med hög och fri utsikt. Mestadels hjälptes man åt byavis med "kastens" iordningsställande, vilket oftast skedde under skymningsstunder kvällarna före sista april. Brukligt var även, att på en stång hängdes upp en gammal tjärtunna, som fick brinna tills hon ramlade i marken.

Vad valborgsmässobälens förekomst nu beträffar, ha de förlorat något av sin karaktär i så måtto, att eldar inte längre förekommer i varje liten by som förr. Med de bättre kommunikationerna är det de större byarna och samhällena som tagit hand om traditionen.

avskt

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 7734:3
Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av:
Uppteckningsår: 1941. Född år i

Sid. 3

Svar å lista nr 13. Amne: Byföreståndare.

Svaret avser främst Stormandebo by under Ankarsrums bruk, Hallingebergs socken. Stormandebo är en by om tidigare sex gårdar, varje gård om c:a 15 tunnland åker. (Nu 5 gårdar med något större areal.)

Byföreståndare i egentlig mening har ej åtminstone på mycket länge funnits i denna by. För vägens vård och tillsyn fanns dock en plogfogde. (Hänsyn får dock tagas till att gårdarna i byn voro arrendegårdar). Då gårdarna ägdes av sina brukare kanske saken i någon mån förändrades. Seden torde dock inte heller ha tillämpats på mycket länge i kringliggande byar, då upptecknaren inte hört något egentligt därom.

Byarkiv torde inte heller ha varit vanligt.

Over

M. 7734:4

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av:
Uppteckningsår: 1941. Född år i

Sid. 4

Svar å lista nr 15. Ämne: Mindervärdigt arbete.

Vad beträffar denna fråga torde ingen större rangskillnad ha förekommit i trakten. Större bondgårdar fanns inte utan det var småbönder och arrendatorer. Det förekom dock att bonden inte ville plocka potatis, kvinnan fick "sprätta" dynga o.s.v., men detta var ingen allmän sed utan mera individuella särdrag. Att mjölka har dock inte ansetts vara arbete för en bonde, inte heller att ta upp säd. Detta var kvinnfolksgöra. Bonden körde i allmänhet hästarna, drängen körde oxarna.

(Svaret avser främst Hallingebergs södra sockendel.)

avsk

M. 7734:5.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingebergs socken. Berättat av:
Uppteckningsår: 1941. Född år i

Sid. 5.

Svar å lista nr 16. Ämne: Arbetsbyte.

Svaret avser främst Stormandebo by samt kringliggande trakt i Hallingebergs socken.

Att arbetshjälp lämnats varandra vid byggen och sådant har knappast förekommit, då det i ovannämnda by varit främst järnbruksbolagets skyldighet att bygga åt sina arrendatorer. Arbetsbyte har dock förekommit: Så har man t.ex. hjälpt varandra med slåttern, särskilt gamla undantags- eller innersfolk hjälpte man att bärga åt deras ko. Men även till gårdarna gick man på "slättergänge". Särskilt förekom det om en gård hade mycket ängs- och t.o.m. kärslåtter. Främst var det då ungdomar som bads till en lördagskväll varefter de arbetande efter fullgjort värv bjödos på mat och till sist förekom mestadels dans. När det gällde tröskning bytte man arbetshjälp, en sed som förekommer ännu. Likaså hjälpte man varandra förr med potatisplockning, vidare med potatisrivning till potatismjöl samt vid linbrytning. De två sistnämnda sysslorna utfördes om kvällarna sedan utegöra^t var slut. Efter arbetet^{på} kvällen bjöd värdfolket på

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

Forts.

avskrift

M. 7734:6.

Sid. 6.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av:
Uppteckningsår: 1941. Född år i

Forts. om Arbetsbyte.

mat varvid det såväl under arbetet som vid måltiden var skämt och gån. För ungdomen var detta något av nöjestillställning.

Husförhören var något av sammanskottsgille. Bönderna i "roten" hade husförhöret var sitt år i tur och ordning. Värdfolket stod för förplägnaden, men förning skulle medföras av de övriga bondmororna, vilket mestadels var ostkaka eller vetekransar. Dessutom var det sed, att rotens bondhustrur på sommaren skulle gå till den för året i tur varande husförhörsgården med ostmjölk och där tillsammans ysta en ost. Denna ost skulle värdinnansedan på hösten vid husförhöret ha till fägnad tillsammans med bröd och dricka åt ungdomarna, torparna samt innersfolk och backstugusittare i roten. Dessa kategorier voro befriade från skyldigheten att hålla husförhör, men fingo för den skull inte heller delta i det efterföljande kalaset.

M. 7734:7.

Sid. 7.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
 Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
 Socken: Hallingeberg. Berättat av: Fru Anna Larsson,
 Uppteckningsår: 1941. Född år 1865 i Hallingebergs socken.

SEKTION II. BYGGNADSKULTUR.

Svar å frågelistan nr 44. Ämne: Kölnor. Svaret behandlar dessutom beredningen av malt samt dricka.

Kölnor - torkhus för malt - har upptecknaren inte kunnat få något besked om. Troligen har sådana ej funnits. I stället har berättats om hur mältning gick till. Säden - råg - lades i ett långt tråg, som placerades i köket. På säden dänkades sedan hett vatten varefter säden omrördes. Detta upprepades tills kornen grott. Sedan torkades massan i bakugnen samt maldes på hemkvarn (se om stamper!). Därefter lades "maltet" i stora kärl och vatten slogs över. Detta fick "stå och dra" i ett eller ett par dygn. Sedan skirades massan i bryggså, ett stort träkärl som fylldes med råghalm, vilken vätskan fick rinna igenom. Den erhållna lösningen koktes sedan upp och skummades noga varefter det hölls i en tunna. Humle koktes för sig i en gryta och lösningen blandades med det övriga. Då det sedan kallnat tillsattes jäst -jäl- och drickat fick stå till sig några dagar. Öltunnorna förvarades sedan i allmänhet inne i boningshuset. Urtappningshålet kallades "svicka". I små gårdar bryggades sådant dricka till julen. Säden räckte troligen inte till mera och bröd var viktigare än dricka!

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

avks